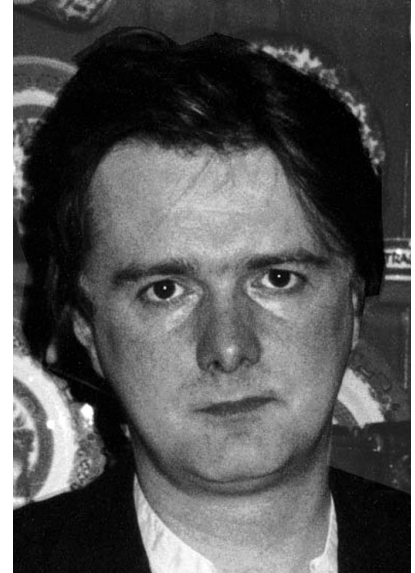

Seán Burke ja miten tekijä tehdään

Tekijästä ei pääse eroon edes sitä piilottaessaan, saati tappaessaan, ei ainakaan kirjallisuudentutkija Seán Burken mukaan. Burken tekijyyttä käsittelevien kirjoitusten yksi hienoimmista pointeista kohdistuu nimittäin siihen, miten kirjallisuudentutkimuksen tekijävastaisen suuntauksen johdotähdet itse asiassa operoivat aktiivisesti tekijäkäsitteellä pyrkiessään siitä eroon ja päätyvät lopulta synnyttämään tekijän uudelleen.

Viime vuosisadan vaikutuksiltaan tärkein tekijyysteksti, Roland Barthesin ”La mort de l’auteur” (1968) saa Burken *The Death and the Return of the Author* -teoksessa hienovireisen tarkan läpivalaisun. Lähilukiessaan Barthesin esseetä Burke osoittaa kirjoituksen strategiset yhteydet nietscheläiseen Jumalan tappamiseen. Ennen kaikkea Burke kuitenkin näyttää, miten Barthes ensiksi synnyttää tekijän, jotta voisi sen sitten tappa.

Barthesin synnyttämä Tekijä on Jumala-Tekijä, teostensa yksiselitteinen ja absoluuttinen subjekti, joka edeltää, ohjaa ja ylittää nimeään kantavat tekstit. Barthesin Tekijä on siis niin arvovaltainen ja omnipotentti hahmo, että myös sen murhasta tulee komea speaktaakkeli. Burke kuitenkin perustelee vakuuttavasti, ettei tällaista Jumala-Tekijää kirjallisuudentutkimuksessa ollut enää olemassakaan. Burke siis purkaa auki Barthesin strategiat ja kohta kohdalta osoittaa niiden taktiset heikkoudet ja paikkansapitämättömyydet.

Samassa teoksessa ja samalla metodilla Burke pureutuu myös Michel Foucault’n ja Jacques Derridan tekijyyksiksiin. Näiden kohdalla tosin Burken luennat jät-

tävät kysymyksiä auki, sillä esimerkiksi Foucault’lta käsitellään ainoastaan arkeologian kauden teoksia (lähinnä *Les mots et les choses*, 1966) ja Derridalta erityisesti kirjaa *De la grammatologie* (1967). Kummankin myöhemmät tekstit ovat erittäin käyttökelpoisia uudentalaiselle tekijämyönteiselle tutkimukselle vaikkapa edellisen subjektija instituutiokytkentöjen ja jälkimmäisen intentio- ja allekirjoituskäsitteiden kautta. Joka tapauksessa Barthes, Foucault ja Derrida näyttävät Burken luennassa strategisesti samankaltaisina. Tarkastelun alaisista teoksista löytyy heiluntaa tekijän kaotamisen ja esiintulon välillä ja kaikki kolme herraa päätyvät lopulta synnyttämään tekijää uudelleen.

Neljä i:tä

Burken tekijyyksikirjoitukset voi kiteyttää hienovaraisiksi kuvauksiksi siitä, miten tekijyyttä tehdään erilaisissa tutkimuksissa erilaisina aikoina. Katkosajattelun vastustajana Burke löytääkin esimerkiksi Barthesin ”Tekijän kuolema” -esseen käsityksille yhteyksiä keskiaikaisiin tekijänäkemyksiin. Barthesin tekijäsynnytystrategiat vertautuvat myös nykyisiin hyperteksti-intoilijoihin, jotka tuottavat perusteettomia kuvauksia ”perinteisen” tekijän monologisesta monoliittiuudesta suhteessa virtuaalitekijyyden rajattomiin dialogisuuden ja avoimuuden mahdollisuuksiin. Parhaimmillaan Burke saa lukijansa kiinnittämään huomiota tutkimuksen tekijyyksidiskurssi(e)n käytäntöihin.

Yksi Burken keskeisistä väitteistä on,

että viime vuosikymmenten tekijävastainen suuntaus ei suinkaan ole ratkaiseva tekijäkäsitysten historiaa ja muutosta ajateltaessa. Ratkaisevampaa on ollut romantiikan vallankumous ja sen perustana olleet 1700-luvun filosofiset ja esteettiset diskurssit.

Eri aikakausien tekijyyksikäsitteitä voidaan Burken mukaan mallittaa kolmella käsitteellä: imitaatio, inspiraatio ja imaginaatio. Kun joukkoon lisätään impersonalismi, saadaan neljä i:tä, joiden ympärillä eri aikakausien tekijämallit pyörivät. Tekijyyden imitaatiomallit (mimeettisessä, didaktisessa ja teknisessä mielessä) näkevät tekijyyden julkisena toimintana, yhteisomaisuutena – liittyy julkisuus/yhteisöllisyys sitten perinteisten konventioiden imitatiiviseen käyttöön diskurssien tuottamisessa tai jaettuun näkemykseen yhteisön rakentumisesta. Tekijä on tällöin mimeettisesti alisteinen luonnolle, joskin etuoikeutettu luonnossa näkyvän Jumalan hengen tulkitsija. Inspiraatiomallit puolestaan tekevät tekijästä Jumalan kirjoituksen ilmene-mismuodon, välikappaleen, jolloin yksilö itse ei ole diskurssin alkulähde tai kulminaatiopiste. Inspiraatio-Tekijyydessä ei ole kyse yksityisestä intuitiosta vaan julkisesta ilmoituksesta, joka ilmentyy inspiroituneessa valitussa.

Romantiikan aikana tekijä ei enää matkinut jumalallista ilmoitusta, vaan itse luomistapahtumaa. Herderillä Tekijästä tuli Luoja-Jumala. Burken mukaan kantilainen idealistinen subjekti, maailman transsendoiva ja ontologisesti tyhjä, näkyy romantiikan aikana muotoutuneessa tekijäkäsityksessä, kun imaginaatio (mielikuvitus)

alettiin liittää subjektiiviseen yksilöllisyyteen. Luomuksensa ylittävä ja siinä samanaikaisesti kaikkialla läsnäoleva jumalatekijä identifioitiin kirjallisuudessa koko teokseen, vaikka tekijää ei ollut teoksessa nähtävissä.

Toisin sanoen romanttinen tekijä on yhtäaikaan subjektiivinen ja persoonaton. Burken mielestä juuri tämänkaltaisen tekijyyden kaiku yhä 1900-luvulla niin T. S. Eliotin impersonalistisessa teoriassa ja uuskritiikissä kuin henkilöimättömyyden viimeisessä instanssissa eli Barthesin esseessä ”Tekijän kuolema”. Tekijä on etännyt niin teoksestaan kuin maailmasta.

Metodologian ongelmat

Empiirinen tekijä ja tekijän elämä, biografia, ovat yhä vielä kirjallisuudentutkimuksen tekijäkeskustelujen ongelmia. Tutkimuksessa ei Burken mukaan olla kyetty ylittämään transsendentaalisen ja empiirisen tekijän välistä kuilua, vaikka viimeisen vuosikymmenen aikana tekijää on ryhdytty paikantamaan uudelleen erilaisissa kontekstuaalisissa suuntauksissa. Tekijä kutsutaan esiin ikään kuin sillaksi tekstin ja sen materiaalisten tuotanto-olosuhteiden välille, mutta samalla esiin kutsuttu tekijä peruutetaan humanistisen ideologian tuotteena. Tekijä herättää luottamusta mutta myös hämmennystä.

Burke itse peräänkuuluttaa paikannettua tekijää tutkimukseen ilman perinteistä biografistista palauttamista. Mutta kaikenkattavaa metodologista ratkaisua elämän ja teoksen yhdistämiseen ei Burke itse pysty tarjoamaan. Hänen oma mielenkiintonsa on kokenut eettisen siirtymän ja nyttemmin hän keskittyy kirjoittamisen etiikkaan ja kirjallisiin perintöihin mm. Nietzschen ja Paul de Manin tapausten kautta.

Tekijän ja teoksen yhdistämisen ohjeeksi Burke tarjoaa tapauskohtaisuuden: eettinen tutkija voi vain edetä teksti tekstiltä, tilanne tilanteelta. Mallinnettua tekijäkonstruktiota tai edes tekijätutkimusta ei ole, mutta tarve tekijän henkiin herättämiseen ja uudelleen syntymään pysyy.

Kirjallisuus

ks. oheisen haastattelun viitteet